

Троян Сергій Станіславович
доктор історичних наук, професор, НАУ, Київ, Україна

СУЧАСНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНА – КНР: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Вступ

Переломним періодом у процесі формування сучасних китайських зовнішньополітичних концепцій став період 1980-х – початку 1990-х років. У Китаї був узятий курс на «мирне піднесення» на основі спільного розвитку з іншими державами. З'явився інтерес в тому, щоб забезпечити кілька десятиліть роботи в мирній обстановці, а також гарантувати не втягнення Китаю у міжнародні конфлікти. Після закінчення «холодної війни» з'явилося усвідомлення того, що ні військові альянси, ні політична система більше не є запорукою миру і безпеки [17, с. 32]. Концепція нової безпеки КНР, як заявив китайський лідер Цзян Цземінь у виступі на XVI з'їзді Компартії Китаю в листопаді 2002 р., будується на основі взаємної довіри, взаємної вигоди, рівноправності і координації дій між країнами [15]. Цю концепцію можна назвати керівним принципом національної стратегії і найважливішим компонентом сучасної зовнішньої політики Китаю. У ній проглядається тенденція до подальшого зменшення ролі та впливу традиційних принципів «великої держави, що розвивається» і посилення глобальних елементів «великої держави». Офіційний Пекін прагне консолідувати дружні відносини з сусідніми країнами і найкращим чином використовувати наявні зараз стратегічні можливості. Невід'ємним принципом китайської дипломатії виступає дружба щодо сусідів, а щирість – це спосіб придбати більше друзів і партнерів.

З огляду на це **актуальність теми** пов'язана зі зростаючою роллю Китаю, як впливового глобального гравця на світовій арені, необхідністю пошуку альтернативних векторів зовнішньої політики України та збільшення динаміки і покращення українсько-китайських відносин, які у 2011 році набули статусу стратегічних. Китай – лідер серед країн АТР, який стабільно входить до першої десятки торгівельних партнерів України [7, с. 30]. Відповідно для модернізації України дуже необхідні потужності провідних центрів світу, одним з яких є КНР [3, с. 10].

Мета дослідження полягає у здійсненні аналізу основних етапів становлення українсько-китайських відносин, особливостей їх розвитку на сучасному етапі та окресленні подальших перспектив відносин між Україною і КНР.

Договірно-правові засади українсько-китайських відносин

Договірно-правова база двосторонніх відносин нараховує майже 300 документів. Головними з тих, що регулюють політичні відносини між Україною та КНР, є Спільне комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР (04.01.1992 р.), Спільні українсько-китайські комюніке (31.10.1992 та 24.06.1995 рр.), Спільна (Київська) Декларація між Україною та КНР (06.09.1994 р.), Спільна (Пекінська) Декларація про розвиток і поглиблення відносин дружби і співробітництва між Україною та КНР (04.12.1995 р.), Спільна (Київська) Декларація про зміцнення дружби і всебічного співробітництва в XXI столітті (21.07.2001 р.), Спільна (Пекінська) декларація України та КНР (18.11.2002 р.), Спільна заява України та КНР щодо всебічного підвищення українсько-китайських відносин дружби та співробітництва (02.09.2010 р.), Основні напрямки розвитку відносин між Україною та КНР на 2010-2012 рр. (02.09.2010 р.), Спільна декларація про встановлення та розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР (20.06.2011 р.), а також Договір про дружбу і співробітництво між Україною і КНР, Спільна декларація України і

Китайської Народної Республіки про подальше поглиблення відносин стратегічного партнерства та Програма розвитку відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР на 2014-2018 рр. (всі – 05.12.2013 р.) [1].

Низка підписаних документів має основоположне значення для усього комплексу двосторонніх відносин. Так, ключовим двостороннім документом в контексті виведення українсько-китайського співробітництва на якісно новий рівень стала Спільна декларація про встановлення та розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР. Раніше, Угодою між Урядом України та Урядом КНР створено Комісію зі співробітництва, яка стала основним механізмом реалізації такого партнерства. Зараз українсько-китайські відносини стратегічного партнерства здійснюються на основі Спільної декларації про їх поглиблення і Програми розвитку на 2014-2018 рр.

Етапи еволюції і досягнення у відносинах Україна – КНР

Китай визнав незалежність України 27 грудня 1991 р. Дипломатичні відносини між двома країнами було встановлено 4 січня 1992 р. У березні 1993 р. було відкрито Посольство України в КНР. Генеральне консульство України в Шанхаї функціонує з серпня 2001 р. Консульський округ установи охоплює провінції Аньхой, Фуцзянь, Цзянсі, Цзянсу, Чжецзян та м. Шанхай. Посольство КНР у Києві було відкрито в 1992 р. З 2006 р. в м. Одеса функціонує Генеральне консульство КНР. Консульський округ установи включає територію Автономної Республіки Крим, Донецької, Запорізької, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Херсонської областей, а також м. Севастополь [7].

В жовтні 1992 р. відбувся державний візит першого Президента України Л. Кравчука до КНР, що започаткував низку візитів найвищих керівників обох країн і заклав підвалини двосторонньої договірно-правової бази. У вересні 1994 р. відбувся офіційний візит в Україну Голови КНР Цзян Цземіня. В грудні 1995 р. – державний візит в КНР Президента України Л. Кучми. Таким чином було остаточно закріплено високий рівень безпосередніх стосунків між керівниками обох держав. Відбувалися активні контакти між всіма гілками влади України та Китаю. В квітні 1993 р. відбувся візит до КНР Голови Верховної Ради України І. Плюща, у квітні 1994 р. – віце-прем'єр-міністра В. Шмарова. У червні 1995 р. Україну відвідав тодішній Прем'єр Держради КНР Лі Пен, у березні 1996 року – Голова Постійного комітету Всекитайських Зборів Народних Представників Цяо Ши. В грудні 1997 р. відбувся візит до Китаю прем'єр-міністра України В. Пустовойтенка. Започаткована традиція підтримувалася і надалі. Про це свідчить візит Заступника Прем'єра Держради КНР У Ї в Україну в березні 1999 р., Заступника Голови Народної політичної консультативної ради Китаю Чень Цзюньшена в Україну в липні 1999 р., заступника Голови Верховної Ради України С. Гавриша до КНР у квітні 2000 р., Голови КНР Цзян Цземіня у липні 2001 р. [9, с. 33]. У 2002 р. відбувся державний візит Л. Кучми до Китаю, а у 2003 р. – офіційний візит Президента України до Гонконгу [5].

Надалі, з вини української сторони виникла пауза, що не сприяла розвитку двосторонніх відносин. Досить прикорм є те, що Україна фактично не скористалась значними можливостями для просування своїх інтересів, які давала Олімпіада у Пекіні (2008 рік) [5].

У відносинах двох держав прорив відбувся у 2010 – 2011 рр., коли було відновлено політичні контакти на найвищому рівні та оформлено стратегічне партнерство. Початок певного поживлення політичного діалогу можна назвати зустріч лідерів держав у квітні 2010 р. в рамках Вашингтонського саміту щодо питань ядерної безпеки, коли сторони заявили про прагнення активізувати діалог [8, с. 30 – 31].

Візит Президента України до КНР 2 вересня 2010 р. став історичним [3, с. 10]. Відновлення діалогу на найвищому рівні було найважливішою передумовою успішного співробітництва України і Китаю у торгово-економічній, науково-технічній та гуманітарній галузях. Пряме, безпосереднє спілкування Президента України з лідером Китаю мало величезне значення для встановлення нового рівня взаємної довіри між представниками

управлінського апарату та бізнесових кіл наших країн [5]. У ході візиту було підписано 13 двосторонніх документів, які передбачали надання Україні інвестиції у розмірі 4 млрд. доларів США. Один з найважливіших документів – «Основні напрями українсько-китайських відносин (Дорожня карта) на 2010 – 2012 роки» [9, с. 6]. Сторони продемонстрували готовність вжити дієвих заходів для наповнення двосторонніх відносин стратегічним змістом і максимально ефективно використати наявний потенціал українсько-китайського співробітництва [3, с. 11].

Ще однією важливою подією, яку також було названо історичною, став державний візит у червні 2011 р. Голови КНР Ху Цзіньтао до України. Найважливішим результатом, ключовим підсумком перебування його стало підписання Спільної декларації про встановлення та розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР. У документі фіксується започаткування відносин стратегічного партнерства між країнами, а також визначаються принципи, на яких ці взаємини базуються. Йдеться, зокрема, про взаємну підтримку державного суверенітету та територіальної цілісності, повагу шляху розвитку кожної з держав, взаємне незастосування сили або загрози силою, економічного чи іншого тиску [13, с. 59].

Важливо підкреслити, що у рамках візиту під час переговорів у Києві у вузькому колі та у складі делегацій висловлювалась думка щодо розширення прагматичного змісту двосторонніх відносин [13, с. 59]. Китай є одним із найважливіших стратегічних партнерів для України і посідає друге місце за обсягом товарообігу. Україна виступає за посилення торговельно-економічних зв'язків із Китаєм і поглиблення науково-технічної співпраці в освоєнні космосу, розвитку авіапрому, реалізації спільних інфраструктурних проектів. За підсумками 2015 р. обсяг товарообігу України з КНР становив 7,074 млрд. дол. США, з яких на експорт українських товарів у Китай припало 3,557 млрд. дол. США. У січні-червні 2016 р. товарообіг між Україною та КНР склав 3,525 млрд. дол. США, що більше аналогічного показника січня-червня 2015 р. на 1,0% [7].

Під час останнього державного візиту в КНР Президента України (грудень 2013 р.) було укладено Договір про дружбу і співробітництво між Україною і КНР та Спільну декларацію України і КНР про подальше поглиблення відносин стратегічного партнерства, а також затверджено Програму розвитку відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР на 2014-2018 рр.

У січні 2015 р. відбулася зустріч Президента України П. Порошенка з Прем'єром Державної Ради КНР Лі Кецяном у рамках Всесвітнього економічного форуму (м. Давос). У жовтні 2014 р. на полях Саміту АСЕМ у Мілані Міністр закордонних справ України П. Клімкін провів зустріч з Міністром закордонних справ КНР Ван Ї.

Сторони підтримують доволі активні міжпарламентські зв'язки. У нинішньому складі Верховної Ради України функціонує група з міжпарламентських зв'язків з КНР на чолі з депутатом А. Павелком. У Всекитайських зборах народних представників працює група дружби з Україною на чолі з Головою Комітету у закордонних справах Фу Їн. У рамках міжпарламентських контактів у червні 2015 р. був здійснений візит до КНР групи народних депутатів України на чолі з Ю. Луценком.

Основним механізмом розбудови співпраці у культурно-гуманітарній сфері є Підкомісія з питань співробітництва у сфері культури міжурядової Комісії зі співробітництва. У рамках другого засідання Підкомісії (вересень 2013 р.) сторонами укладено Програму культурного співробітництва між Міністерством культури України та Міністерством культури Китайської Народної Республіки на 2013-2017 рр.

Серед проектів, що реалізуються або плануються до реалізації в Україні за рахунок китайських експортних кредитів, виокремимо такі.

1) Виконання контракту щодо реалізації національного проекту «Повітряний експрес» – організація залізничного пасажирського сполучення м. Київ – міжнародний аеропорт «Бориспіль» та будівництво інших інфраструктурних об'єктів Київського регіону» (вартість проекту – 372 млн. доларів США).

2) Реалізація спільних проектів у рамках підписаного Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством аграрної політики та продовольства України і Експортно-імпортним банком КНР щодо співпраці у галузі сільського господарства на суму 3 млрд. дол. США.

3) Реалізація спільних проектів в галузі енергетики у відповідності до Кредитної угоди між НАК «Нафтогаз України» і Банком розвитку Китаю на суму 3,65 млрд. дол. США. Зокрема, передбачені будівництво установки газифікації вугілля на Одеському припортовому заводі, модернізація низки українських ТЕЦ, будівництво газового інтерконнектора між Україною та Польщею, модернізація Шебелинського ГПЗ ПАТ «Укргазвидобування».

4) Здійснення пілотного проекту будівництва соціального житла з іпотечним кредитуванням в м. Київ вартістю 1 млрд. дол. США в рамках Меморандуму про взаєморозуміння щодо співпраці з питань будівництва доступного житла в Україні між Міністерством регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ та Китайською державною компанією CITIC Construction Co., Ltd.

5) Виконання третьої п'ятирічної Програми співробітництва в космічній галузі (на 2011-2015 рр.), а також розробка четвертої (на 2016-2020 рр.).

Перспективним стратегічним напрямком економічного співробітництва з КНР є безпосереднє залучення України до реалізації ініціативи Голови КНР щодо розбудови Економічного поясу Шовкового шляху. Зокрема, Китай запропонував Україні створити зону вільної торгівлі. Про це заявив посол КНР Ду Вей на Першому міжнародному українському форумі Шовкового шляху 2016 Ukraine Silk Road Forum, який відбувся в Києві 7 листопада 2016 р.

Висновки

Володіючи глобальним спектром зовнішньополітичних інтересів, але обмеженими зовнішньополітичними ресурсами, Китай концентрує сили лише на пріоритетних напрямках світової політики. Звідси, подальший розвиток українсько-китайських відносин зростатиме головним чином у сфері економіки, інвестицій, сільського господарства та валютно-фінансових обмінів.

Надалі зовнішньоторговельні контракти України з Китаєм можуть бути переведені з доларів у юані. Оскільки Україна є прямим імпортером китайських товарів, перехід зовнішньоторговельних контрактів у національні валюти допоможе знизити попит на долар на українському валютному ринку.

Співпраця в сфері кредитування (особливо це стосується кредитування агропромислового та енергетичного комплексів) під відносно нижчі відсотки сприятиме розвитку суб'єктів кредитування та диверсифікації кредитних надходжень.

Враховуючи виключний прагматичний курс зовнішньої політики Китаю, відносини між Україною та КНР зберігатимуть тенденцію до сталого розвитку, проте не зможуть у найближчій перспективі реалізуватись у повній мірі як стратегічні.

Джерела та література

1. Договірно-правова база між Україною та Китаєм [Електронний ресурс] // Посольство України в Китайській Народній Республіці та в Монголії (за сумісництвом). – Режим доступу : <http://china.mfa.gov.ua/ua/ukraine-cn/legal-acts>
2. Коваль О. Пекін розставив пріоритети [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. – № 23. – 2010. – Режим доступу : <http://dt.ua/articles/83377>
3. Костенко Ю. Український прорив на азіатському напрямку [Текст] / Ю. Костенко // Зовнішні справи : науковий журнал. – № 9 – 10. – 2010. – с. 10–12
4. Крамар О. Україна як сировинна колонія [Електронний ресурс] : Янукович робить державу залежною від Китаю / Олександр Крамар // Тиждень.ua. – Режим доступу : <http://tyzhden.ua/Economics/58379>

5. Литвин І. Українсько-китайські відносини : від стагнації до прориву [Електронний ресурс] / І. Литвин // Режим доступу : http://www.aucc.org.ua/ukrajinsko_kitajske_spivrobotnictvo_vid_stagnaciji_do_prorivu_art_558.htm
6. НБУ і Народний банк Китаю підписали угоду про свопи на 2,36 мільярда доларів [Електронний ресурс] // Економічна правда. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2012/06/26/327728/>
7. Політичні відносини і торговельно-економічне співробітництво між Україною та Китаєм між Україною та Китаєм [Електронний ресурс] // Посольство України в Китайській Народній Республіці та в Монголії (за сумісництвом). – Режим доступу : <http://china.mfa.gov.ua/ua/ukraine-cn/diplomacy>
8. Розвитку українсько-китайських відносин – більш ґрунтовний підхід [Текст] / Інф. «З. С.» // Зовнішні справи : науковий журнал. – № 2. – 2010. – с. 30–32
9. Седнев В. В. Українсько-китайські відносини : надбання, перспективи [Електронний ресурс] / В. В. Седнев // Україна-Китай. – №1(5). – 2002. – с. 33 – 37. – Режим доступу : <http://www.sinologist.com.ua/ukr/Sednev.html>
10. Семенов В. Складові китайського прориву [Текст] : (до підсумків офіційного візиту Президента України до КНР) / В. Семенов // Зовнішні справи : науковий журнал. – № 3 – 4. – 2010. – с. 6–9
11. Сидоренко С. Габуєв О. Зустрілися два товариші [Електронний ресурс]: Україна і Китай домовилися про стратегічну співпрацю / С. Сидоренко, О. Габуєв // Режим доступу : http://www.aucc.org.ua/Zustrichalisja_dvatovarishi_Ukrajina_i_Kitaj_domovilisja_pro_strategichnu_spivpracju_art_790.htm
12. Україна залучила 85 млн. доларів китайських інвестицій у вугільну галузь [Електронний ресурс] // Урядовий портал. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244977815&cat_id=244276429
13. Українсько-китайський прорив [Текст] / Інф. Посольства України у КНР // Зовнішні справи: науковий журнал. – № 7 – 8. – 2011. – С. 59–60
14. Харламов П. Житница Китая [Электронный ресурс] // Эксперт. – Режим доступа : <http://www.expert.ua/articles/23/0/10450/>
15. Цзян Цзэминь. Доклад на XVI Всекитайском съезде Коммунистической партии Китая 8 ноября 2002 года). – Пекин: Жэньминь чубаньшэ, 2002. – 56 с.
16. Чжан Вэньвэй. Шанхайская организация сотрудничества: достижения, возможности, вызовы. – Пекин: Бэйцзин чубаньшэ, 2004. – 78 с.
17. Naass Richard N. Bringing China into the fold // Newsweek. Dec. 2008 – 23. Jan. 2009. P. 14-15.